

Ali s teskobom koju u njemu izazivaju vrednosti, Ivo Daneu je upleten u začarani krug demona koji je pravi izvor njegovih nepresuđnih snaga i njegove košarkaške veličine. Jer te vrednosti, uprkos svemu, i inače postoje u njemu samom. I mada bi se još tako rado zatvorio u samog sebe i svoj košarkaški svet, to mu ukratko nije moguće: njegova nesloboda postoji samo u odnosu prema slobodi, njegovo beznadje prema nađi, pakao samo u odnosu prema bogu, kao što se i demonizam razbesni u njemu tek u dođiru sa nadom i vrednostima.

Ovaj svet je zagušljiv, neljudski i izbačen iz koloseka, bez smisla i vrednosti, govori nam na košarkaškom igralištu a ljudi su ono što je na njemu najrdavije. Nisu nikakvi božanski svjedoci koji bi me upućivali ka ljubavi i zajedničkom životu, usmeravali ka potpunijem i lepšem, nego me upućuju samo ka tome što u odsustvu boga jesu: ka u sebe zaljubljenom i prestižnom, sitničavom i u sebe zarobljenom pojedincu, čiji je jedini zakon zakon eksteriorizovanosti, uspeha, slave i moći, koji je u stvari bolesno preosetljiva unutrašnjost, neuspeh i nemoć. Tu borbu, na koju me izazivaju, prihvatam kao jedinu realnost. A kad tu borbu prihvatam, istovremeno izražavam i prezir nad ovim svetom i ovim ljudima, i sam ih izazivam na te njihove slabosti i hoću da ih porazim. Spreman sam da prihvatim sve posledice svojih stanovišta, ovde sam, ja koji pljujem na taj svet, onemogućite me, ponizite me, zadržite me u mom porodu, porazite, dotucite! Ali kad Ivo Daneu prihvata taj svet i istovremeno izaziva na zlo, dešava mu se da ga taj svet i njegovi protivnici ipak ne ponize, ne unište — naprotiv, Ivo Daneu je najčešće sam pobednik nad njima. Tako uvek mora da prizna sebi da taj svet ipak nije tako iščašen i surov, ljudi tako neuništivi i neumoljivi neprijatelji — sam on, koji ga svojim demoniskim besom potvrđuje kao rdav, zapravo je najgori u njemu. Prigrabio je svu slavu i svu moć. I ako je dosad besneo u teskobi koja ga je ispunjavala zbog svega vrednosnog, sad pada u teskobu zbog nepopravljivog zla. Njegova prevlast nije pripremila protivnike na promenu, nije ih usmerila ka dobrom i potpunijem, nego ih je samo još više zatvorila u sebe, u kovanje revanša. Ni u svom sopstvenom timu on nije postigao to što je sada prosto odjednom pravi cilj njegovog stremjenja, već samo pobeđu koja je zbog tog stremjenja jednaka porazu. Njegov platonski pritisak, koji je još upravo sad hteo da progna iz sebe, poraste, postane nepodnošljivo visok. Našao se u blizini večnog i potpunog, a da nije prestao da prebiva u nepopravljivom zlu. Opet mora da progna tu ludu čežnju.

Zato je u subotu uveče ponovo tu, među koševima i protivnicima, u jedinom istinskom svetu, demonski raspoložen prema svemu dobrom, koje bi htelo da ga zavede. Velik sam po tome koliko u njemu samom ima čežnje za potpunošću koju, jednom reči, nije moguće izagnati, neuništiv samo po tome koliko u njegovoj razdvojenoj ličnosti ima neosetljivog koje ne dozvoljava nikakav konačni rasplet, već zahteva od njega samo neprekidno dinamično rasplitanje. I košarka je za nje ga igra samo u toliko meri ukoliko mu ne donosi ni totalno spasenje ni totalno uništenje koje je zapisano u njemu.

(Preveo sa slovenačkog:
Dejan POZNANOVIC)

AKCIJA „TOTAL“

ZAGREB

galerija studentskog centra savska 25

nacrt dekreta o demokratizaciji umjetnosti (s obrazloženjem)

1. Ukida se: slikarstvo, kiparstvo, grafičarstvo, primijenjene umjetnosti, industrijsko oblikovanje, arhitektura i urbanizam.

2. Zabranjuje se nadalje: svaka djelatnost na području povijesti umjetnosti, a posebno tako zvana likovna kritika.

3. Obustavlja se: sve izložbe u svim galerijama, muzejima, izložbenim i umjetničkim paviljonima.

Obrazloženje

Nemoćni da shvate svoje vlastito vrijeme, nosioci disciplina poput slikarstva, kiparstva, grafike i primijenjenih umjetnosti svjesno mistificiraju svoj posao, kako bi obavijeni plavičastim oblačićima mogli nesmetano proizvoditi laži, i te laži s okusom ozona s Parnasa, servirati publici kao istinu, Mediterana, posavskih ravnica, ličkog kamena, uzburkanog života velegrada, epske duše naroda i njegove patnje pod Turcima i drugim okupatorima. Esnaf sv. Luke pretvorio se u masovnu odganzaciju čarobnjaka i čarobnica koji nas uporno uvjeravaju da svijet nije takav kakvog ga vidimo, već takav, kakvog ga oni vidovito vide. Pri tom se koriste sva sredstva, koriste se svi jezici našeg stoljeća, od onih već pomalo otrcanih, pa do onih „en vague“, ne bi li laž bila uvjerljivija, šarmantnija ili modernija, ili sve što bilo a za volju Merkurova blagoslova i kiše zlatnika. Estetskom ortodoksnošću, tolerantnom prema sitnim herezama, po mogućnosti iz istoga lonca, mažu se oči svjetini pred etičkom bezličnošću i bezidejnošću svih onih koji rade na neki način, po nekom stilu, ili u nekom pravcu. Tako „koncipiran“ posao nije od sebe već odavno ništa dao osim bujnog kulturnog života, Potemkinovih sela koja tako rado pokazujemo našim inozemnim gostima.

Koketirajući istovremeno s umjetnošću i upotrebnom funkcionalnošću, primijenjene umjetnosti su tipičan bastard, kojemu „ništa ljudsko nije strano“, pa tako stvara specijalne oblike za specijalne ljudske potrebe: tanjure, vaze, svijećnjake, stolne lampe, pepeljare, servise, džezve, broševe, narukvice. U društvu koje se prestalo boriti za životni minimum a svim se silama bori za bolji standard, produkcija se primijenjenih umjetnika savršeno uklapa u društvena kretanja koja kao svoj nuzprodukt izbacuju sve više luksuznih radnika tercijalnih djelatnosti, čije su potrebe točno na razini luksuznog susjeda i luksuznog susjedovog susjeda, a te potrebe bezprimjerno namiruju umjetni obrtnici već prema ukusu svoje birane klijentele. Između umjetnosti i upotrebnih funkcionalnosti, vinovnici ovih aktivnosti izabrali su kič kao najadekvatniju — ali i jedinu moguću — udovnu produkciju s kojom hrane sebe, svoje obitelji i sedamdesetak konja u garaži.

Dizajn je sebi namijenio široki operativni prostor u kojem on čas slijedi, čas samo evocira funkciju, već prema ukusu miliona potrošača. Kao disciplina u kojoj vladaju specifični zakoni industrijske proizvodnje, dizajn je podložan ciklusima recesije i konjunktura. Ti se ciklusi s uspjehom savla-

đavaju vanrednom fleksibilnošću teoretske osnovne dizajna koja dozvoljava bezbrojne formalne oscilacije pod uvjetom da one budu tehnički mogući. Kako je tehnički gotovo sve moguće, razliku između tehnički optimalnog i tehnički kompliciranog i tako plaća potrošač.

Arhitektura je već odavno izgubila svoj primat među umjetnostima. Njome uvelike vladaju društveno ekonomski, pa i politički faktori, s kojima se povijest arhitekture s dosta uspjeha objasnila, ali koji temelje novoj arhitekturi nisu postavili. Što više, navedeni faktori postali su u suvremenoj arhitekturi toliko dominantni, da su arhitekta pretvorili u izvršni organ neke kolektivne društvene svijesti, i ekonomskih mogućnosti sredine u kojoj stvara. Posledice su nam poznate: tipizirana arhitektura, standardizacija minimalnih i maksimalnih prostora, uniformnost. Svuda arhitekti pažljivo oslušuju glas društva, oprezno se kreću u okvirima ekonomskih mogućnosti, a kako su ti glasovi i ekonomske mogućnosti posvuda jednake, nije nikakvo čudo da arhitekti koji su pristali da budu izvršni organ društva, svuda rade — isto. S urbanizmom je, što se tiče poslušnosti, stvar još gora. Urbanist je u stvari priučeni arhitekt, ali je najčešći slučaj da su urbanisti priučeni ekonomisti, građevinari, sociolozi, honorarni stručnjaci za vodoprivredu, cestogradnju, kanalizaciju hortikulturu, povijest umjetnosti, statistiku, meteorologiju itd. Urbano i regionalno planiranje utire „nove“ puteve po sadašnjosti umjesto po budućnosti, gazeći nesmiljeno po prošlosti na opšte naroda koji jedva čeka novu cestu, novu tvornicu, novi stan, novu garažu, novi opskrbni centar, nova parkirališta, nove vizure. Kako sve to zastarijeva još prije nego što je dovršeno, potreba za novim projektima opet urgentna na opće zadovoljstvo svih radnih ljudi.

Sve je bilo u redu dok je povijest umjetnosti bila razbibriga dokonih profesora koji su, da zadovolje svoje luksuzne potrebe i potrebe svoje malobrojne klijentele, kopali po prošlosti, otkrivajući slike, kipove, knjige, crkve, tapiserije, vaze, mačeve, razno kamenje i drugu staru kramu. Danas ta braćija želi da luksuz postane potreba, što je u osnovi vrlo lijepo i plemenito kada predhodno ne bi bilo potrebno obaviti neke predradnje: opismeniti narod, sagraditi još bolnica, sagraditi domove kulture po selima i gradovima itd. Sve dok se to ne obavi svaki njihov posao, a tu posebno izdajničko mjesto zauzima tako zvana likovna kritika, jest čisto sluganstvo i nadalje malobrojnoj eliti, koja ovo sluganstvo prihvaća i tolerira, ne zbog svojih duhovnih potreba, već iz dekorativnih razloga.

Institucionalizirani oblici prezentiranja umjetnosti moraju biti postepeno ukinuti. Galerije, muzeji, izložbene dvorane, paviljoni, moraju postati domovi aktivne umjetnosti, domovi kulture, njihove fizičke osobine (nakriti prostor) trebaju se koristiti samo u slučaju kiše, snijega i ostalih vremenskih nepogoda, ili tada, kada to specifičnost materijala nalaže. Kulturno-povjesni, naučni i umjetnički materijal treba revalorizirati po novim kriterijima, te ono što može biti od opće koristi iznijeti na tramvajske stanice, tržnice, šetališta, u disko-klubove, tvornice i robne kuće.

Borba za progres što se danas odvija na gotovo svim važnijim frontovima našeg društva, u umjetnosti ne nalazi onu snagu koja bi na svoj specifičan način afirmirala ideje za koje se bez kompromisa bore napredni ljudi naše zajednice. Monstruoza tvorina jugoslavenske suvremene umjetnosti sačinjena od hiljada i hiljada slika, skulptura, grafika, bezbrojne primijenjene umjetnosti, luksuznog dizajna, glupih arhitektonskih i urbanističkih zamisli i realizacija, te još glupljih „kritičkih“ interpretacija, u globalu sve otvorenije pottsjeća na čisto reakcionarno djelovanje u društvu kojem je više nego ikada potrebna idejna snaga umjetnosti.

(Tekst upućen redakciji „POLJA“, avgusta 1970)